

Versie 0.9

ONTWIKKELPLAN DUINDIGT

Poort tussen stad en duin

*'Een realistisch ontwikkelperspectief voor de overgangszone
Den Haag–Wassenaar–Meijendel'*

Inhoudsopgave

Samenvatting Ontwikkelplan Duindigt Poort tussen stad en duin.....	2
<i>Lessen uit Bosvoorde.....</i>	2
<i>Toekomstbeeld Duindigt.....</i>	2
<i>Maatschappelijke en economische waarde.....</i>	2
<i>Financiering en middelen.....</i>	3
<i>Governance en samenwerking.....</i>	3
<i>Participatie en draagvlak.....</i>	3
<i>Conclusie en vervolgstappen.....</i>	3
1. Inleiding	4
2. Waar staan we nu	4
<i>Gemeentelijke beoordeling van de plannen van Villa Betty .....</i>	5
<i>Uitgangspunten gemeente Wassenaar – Duindigt.....</i>	5
3. Leren van Bosvoorde.....	7
4. Haalbaar toekomstbeeld Duindigt.....	9
4.1 <i>De sleutelpositie van Duindigt.....</i>	9
4.2 <i>Toekomstbeeld.....</i>	10
4.3 <i>Verbetering van de recreatieve structuur .....</i>	12
4.4 <i>Voorkomen van massale recreatie.....</i>	13
4.5 <i>Maatschappelijke en economische waarde.....</i>	14
4.6 <i>Financieringsmix .....</i>	15
4.7 <i>Governance en uitvoering .....</i>	17
5. Participatie en omgeving	19
6. Conclusie en hoe verder	20

Foto voorkant © Abe Veenstra Landschapsarchitect

Samenvatting Ontwikkelplan Duindigt

Poort tussen stad en duin

Aanleiding en context

Renbaan Duindigt ligt in de overgangszone tussen Den Haag, Wassenaar en Meijndel, een gebied waar stedelijke druk en internationale natuurwaarden elkaar ontmoeten. De renbaan, ooit een icoon van de paardensport, verkeert al jaren in verval en bleek financieel onhoudbaar. Particuliere plannen, zoals die van Villa Betty, passen niet binnen de ruimtelijke kaders van de gemeente Wassenaar. Om regie te behouden heeft de gemeente een voorkeursrecht gevestigd. Daarmee is de keuze urgent: óf verdere verloedering en versnippering, óf een integrale herontwikkeling waarin natuur, erfgoed en recreatie in balans worden gebracht.

Lessen uit Bosvoorde

Het Hippodroom van Bosvoorde bij Brussel kent een vergelijkbaar verleden. Ook daar raakte de renbaan in verval, totdat werd gekozen voor een nieuwe koers waarin natuur, recreatie en cultuur samenkwamen. Woningbouw werd bewust uitgesloten. Het succes van Bosvoorde laat zien dat behoud zonder vernieuwing leidt tot teloorgang, maar dat verbreding van functies een duurzame toekomst mogelijk maakt. Voor Duindigt is dit een belangrijke les en inspiratiebron.

Toekomstbeeld Duindigt

In het toekomstbeeld blijft Duindigt herkenbaar als renbaan, maar ontwikkelt het zich tot veel meer dan dat. De hippische traditie blijft bestaan in eigentijdse vorm met kleinschalige koersdagen, opleidingsactiviteiten en therapeutisch paardrijden. Tegelijkertijd groeit Duindigt uit tot een recreatief knooppunt dat bezoekers verbindt met Meijndel, de landgoederenzone en het Haagse Bos. Daarmee kan de locatie de kwetsbare natuur ontlasten en recreanten spreiden. Erfgoed wordt hersteld door restauratie en herbestemming van de tribune en de stallen. Tegelijkertijd wordt het gebied vergroend en versterkt als ecologische buffer. De verkeersontsluiting vraagt om een zorgvuldige oplossing, met nadruk op fiets- en wandelbereikbaarheid en een concentratie van parkeervoorzieningen aan de Landscheidingsweg. Belangrijk is dat Duindigt geen massale recreatieplek of festivalterrein wordt, maar een rustige groene poort waar kwaliteit centraal staat.

Maatschappelijke en economische waarde

De herontwikkeling levert maatschappelijke waarde door natuur en erfgoed te behouden, de leefomgevingskwaliteit te versterken en ruimte te bieden aan gezonde vormen van recreatie. Economisch gezien draagt het project bij via toerisme, werkgelegenheid en kleinschalige horeca en evenementen. Het uitgangspunt is dat woningbouw geen rol speelt in de financiering, net zoals in Bosvoorde. De exploitatie kan duurzaam worden gedragen door een mix van hippische activiteiten, kleinschalige horeca, evenementen en educatie.

Financiering en middelen

De uitvoering vraagt om een stevige Financieringsmix. Gemeenten en provincie dragen de basisinvesteringen voor aankoop, sanering en infrastructuur. Europese fondsen zoals EFRO, LIFE en Creative Europe kunnen bijdragen aan erfgoedherstel, natuurontwikkeling en recreatieve vernieuwing. Dunea en Staatsbosbeheer hebben belang bij investeringen die de druk op Meijndel verminderen. Daarnaast kunnen particuliere en maatschappelijke fondsen specifieke onderdelen ondersteunen, terwijl private partijen investeren in hippische voorzieningen en exploitatie. Zo ontstaat een divers inkomstenmodel zonder dat woningbouw nodig is als financiële motor.

Governance en samenwerking

Voor succes is een sterke samenwerkingsstructuur vereist. Gemeente Wassenaar heeft als gebiedsautoriteit een centrale rol, samen met Den Haag, de provincie Zuid-Holland, Dunea en Staatsbosbeheer. Het bestuur van Renbaan Duindigt en private partners moeten betrokken zijn om erfgoed en exploitatie met de toekomst te verbinden. Maatschappelijke organisaties zoals de Natuur en Milieufederatie Zuid-Holland brengen inhoudelijke expertise en draagvlak in. Een juridische entiteit, bijvoorbeeld een stichting of consortium, kan dienen als formele aanvrager en uitvoerder van fondsen en de coördinatie van de uitvoering. Transparantie, fasering en monitoring van maatschappelijke waarde zijn hierbij essentieel.

Participatie en draagvlak

De herontwikkeling kan alleen slagen als bewoners, verenigingen, natuur- en erfgoedorganisaties, sportclubs en recreanten actief betrokken worden. Hun kennis, betrokkenheid en ideeën zorgen voor vertrouwen, betere plannen en een breed maatschappelijk fundament. Participatie moet daarom niet beperkt blijven tot formele inspraak, maar ingebed zijn in het hele proces van planvorming en uitvoering.

Conclusie en vervolgstappen

Duindigt heeft de kans om te transformeren van een vervallen en vergeten plek naar een icoon van balans tussen stad en natuur. De volgende stappen zijn het opstellen van een integrale gebiedsvisie en uitvoeringsprogramma, het veiligstellen van financiering en het vormen van een bestuurlijke coalitie. Een werkbezoek aan Bosvoorde kan dienen als inspiratie en stimulans. Als deze koers wordt gevolgd, kan Duindigt uitgroeien tot een symbool van vernieuwing en verbinding in de overgangszone Den Haag–Wassenaar–Meijndel, een plek die trots en betekenis geeft aan de hele regio.

1. Inleiding

Aan de rand van Den Haag, waar stad en natuur elkaar raken, ligt de overgangszone Den Haag – Wassenaar–Meijndel. Een gebied met spanning én potentie: de stad groeit en de druk op de leefomgeving neemt toe, terwijl Meijndel een Natura 2000-gebied en belangrijke recreatieve bestemming kwetsbaar is voor overbelasting. Precies hier ligt Renbaan Duindigt, ooit een icoon van sport en ontmoeting. Meer dan een eeuw lang trok de renbaan duizenden bezoekers. Nu staan tribunes leeg, gebouwen verpauperen en neemt de belangstelling steeds verder af. In haar huidige vorm is de renbaan niet meer levensvatbaar.

Juist dit gebied staat onder druk van ruimtelijke claims zoals woningbouw en kantoren, die het open en groene karakter bedreigen. Toch is er nog een kans om balans te creëren tussen stad, recreatie, natuur en erfgoed. Dit ontwikkelplan biedt een realistisch en hoopvol perspectief. Een plek waar recreatie wordt gespreid, erfgoed nieuw leven krijgt en natuur wordt beschermd door bezoekersstromen te sturen.

Duindigt kan uitgroeien tot een icoon van vernieuwing en verbinding: een poort naar Meijndel en de landgoederenzone, een schakel tussen stad en natuur. Dat vraagt samenwerking tussen gemeenten, provincie, terreinbeheerders, maatschappelijke organisaties en private partners. Maar ook met de directe omgeving.

Met trots presenteren Buurtvereniging Wassenaar-Duyndigt en de Natuur en Milieufederatie Zuid-Holland dit ontwikkelplan. Wij gaan hierover graag in gesprek met de gemeente Wassenaar en vragen ruimte aan de gemeente om dit plan als volwaardig alternatief verder uit te kunnen werken.

Den Haag, 5 september 2025

Annemarieke Rendering – secretaris Buurtvereniging Wassenaar-Duyndigt

Alex Ouwehand – directeur Natuur en Milieufederatie Zuid-Holland

2. Waar staan we nu

De ontwikkelingen rond Renbaan Duindigt zijn de afgelopen maanden in een stroomversnelling gekomen. Nadat duidelijk werd dat de Stichting Beheer Renbaan Duindigt financieel niet langer in staat was de lasten te dragen en een executieveiling dreigde, besloot het college begin juli een vervroegd gemeentelijk voorkeursrecht te vestigen. Daarmee werd zeker gesteld dat de gemeente als eerste in positie komt bij eventuele verkoop en zo regie kan voeren over de toekomst van het terrein. Gelijk daarna sloot de Stichting Beheer Renbaan Duindigt een onderhandse overeenkomst met een private partij, Stichting Villa Betty, die plannen presenteerde voor een combinatie van woningbouw en behoud van de renbaan. Het college achtte deze overeenkomst echter in strijd met het voorkeursrecht en kondigde aan de verkoop bij de rechtbank te willen laten nietig verklaren. De gemeenteraad heeft zich op 20 augustus gebogen over dit dossier en stemde in met het uitoefenen van het voorkeursrecht. Daarmee kiest de raad nadrukkelijk voor behoud van gemeentelijke invloed op de herontwikkeling en voor bescherming van het groene karakter van Duindigt. Ook is besloten in onderhandeling te gaan met de stichting, zodat de gemeente invloed houdt op de toekomstige bestemming van de gronden en randvoorwaarden, zoals de verkeerscirculatie en afwikkeling. Voor het college en de raad betekent dit dat zij gezamenlijk scenario's gaan uitwerken voor de toekomst, waarbij de kaders uit 2019 en 2021 het uitgangspunt blijven totdat de raad daarover anders beslist.

Gemeentelijke beoordeling van de plannen van Villa Betty

De gemeente heeft de plannen van Stichting Villa Betty voor de herontwikkeling van Renbaan Duindigt zorgvuldig tegen het licht gehouden. Daarbij is gekeken naar de wenselijkheid en haalbaarheid in relatie tot de eerder vastgestelde kaders voor het gebied. Uit die beoordeling komt naar voren dat het voorstel, waarin woningbouw wordt gecombineerd met behoud van de renbaan, op meerdere punten tekortschiet. Zo ontbreekt een sluitende exploitatie, is de verkeersafwikkeling onvoldoende uitgewerkt en wordt de ontsluiting van het terrein niet afdoende gegarandeerd. Ook sluit het bouwprogramma niet aan bij de uitgangspunten die de gemeenteraad in 2019 en 2021 heeft vastgelegd om de groene en open identiteit van Duindigt te beschermen. Het college concludeert daarom dat het plan van Villa Betty niet voldoet aan de gemeentelijke eisen en kaders. Deze uitkomst is voor het gemeentebestuur mede aanleiding geweest om het vervroegd gemeentelijk voorkeursrecht te vestigen. Op die manier behoudt de gemeente de regie over de toekomstige ontwikkeling van Duindigt en kan zij voorkomen dat particuliere plannen worden doorgezet die niet stroken met het publieke belang en de ruimtelijke koers die eerder is bepaald.

Uitgangspunten gemeente Wassenaar – Duindigt

Voor de herontwikkeling van Renbaan Duindigt hanteert de gemeente nog altijd de kaders, bestemmingsplan Landelijke Gebied 2015, vastgesteld op 6 april 2016, waarin Duindigt grotendeels is bestemd voor sport, recreatie en natuur. Daarnaast geldt het Paraplubestemmingsplan Cultureel Erfgoed Wassenaar (2018). In 2019 is met een toetsingskader vastgelegd dat de

openheid van de strandvlakte en de beslotenheid van de strandwal bepalend zijn voor de ruimtelijke mogelijkheden. Nieuwe bebouwing in de strandvlakte moet worden vermeden, terwijl de strandwal alleen ruimte biedt in boskamers of aan de randen, altijd ingebed in het landschap. Daarbij staan behoud en versterking van de groene hoofdstructuur en de ecologische corridor voorop, evenals herstel van het weidelandkarakter. De paardensport is benoemd als dragende functie: alleen functies die aantoonbaar bijdragen aan de instandhouding ervan zijn passend.

In 2021 zijn deze uitgangspunten geconcretiseerd in een startdocument en een stedenbouwkundig plan van eisen. De raad bepaalde toen dat behoud en herstel van de bestaande hippische infrastructuur – de tribune, de stallen, de baan, het middenterrein en de beplanting – leidend is. Als economische drager werd een programma van woningen, hotel en shortstay opgenomen, samen ongeveer 14.000 m², maar met een amendement is nadrukkelijk flexibiliteit ingebouwd. Afwijkingen zijn mogelijk, mits het ruimtelijk goed inpasbaar is en het hoofddoel overeind blijft: duurzame exploitatie van de renbaan en blijvend behoud van de hippische sport. Deze juridisch niet bindende kaders zijn door het college in recente brieven opnieuw bevestigd als richtinggevend, zolang de raad daar niet anders over beslist. Ook zijn in een amendement randvoorwaarden gesteld aan duurzame instandhouding en verkeersontsluiting.

Het stedenbouwkundig plan van eisen dat in 2021 door de gemeenteraad is vastgesteld, kwam voort uit een intentieovereenkomst met de vorige initiatiefnemer. Deze intentieovereenkomst is ongebruikt verstreken en leidde niet tot een bestemmingsplanwijziging. Er kunnen daarom ook geen juridische rechten aan worden ontleend (RIB 078,2025)

De komende weken zijn bepalend. Het voorlopige voorkeursrecht vervalt begin oktober als de raad geen definitief besluit neemt. Op 23 september staat dit onderwerp opnieuw op de agenda, zodat de gemeenteraad voor die datum een keuze kan maken. Daarmee is de eerste stap gezet in een proces dat uiteindelijk moet leiden tot een nieuwe visie en planvorming voor het gebied, waarin de belangen van erfgoed, natuur en eventuele functies voor de toekomst zorgvuldig tegen elkaar worden afgewogen.

Er is dus een realistisch ontwikkelperspectief nodig wat uiteindelijk in de verschillende scenario's die de gemeente wil gaan uitwerken kan worden betrokken als alternatief voor de plannen van Villa Betty en Stichting Beheer Renbaan Duindigt. Met dit ontwikkelplan willen wij hiertoe een eerste aanzet geven.

3. Leren van Bosvoorde

Het Hippodroom van Bosvoorde bij Brussel en Renbaan Duindigt in Wassenaar zijn in veel opzichten elkaars spiegelbeeld. Beide zijn ontstaan in een periode waarin de paardensport grandeur en maatschappelijke aantrekkingskracht uitstraalde. Het Hippodroom van Bosvoorde werd eind negentiende eeuw geopend als mondaine ontmoetingsplek van adel, burgerij en liefhebbers van de paardensport. Het bood Brussel allure en stond symbool voor moderniteit en vermaak. Ook Duindigt, geopend in 1906, vervulde in Nederland een vergelijkbare rol. Het was de laatste grote renbaan van ons land, een plek waar duizenden toeschouwers samenkwamen en waar sport en samenleving elkaar raakten. Beide renbanen hebben echter hetzelfde lot gedeeld. Met de afnemende belangstelling voor de paardensport en de veranderende vrijetijdsbesteding liep het publiek terug, droogden de inkomsten op en raakten de gebouwen in verval. Waar ooit statige tribunes vol zaten met publiek, bleven lege stoelen en vervallen gebouwen achter. In Bosvoorde betekende dit decennialang stilstand en onzekerheid, waarbij de renbaan steeds meer een vergeten plek werd in het Brussels Gewest. Ook Duindigt bevindt zich vandaag in die situatie: een rijke geschiedenis, maar een toekomst die zonder ingrijpen onhaalbaar is.

Het verschil is dat Bosvoorde inmiddels een heropleving kent. Na jaren van verwaarlozing en stilstand heeft het Brussels Gewest samen met private en maatschappelijke partners gekozen voor een radicale koerswijziging. Er werd een breed gedragen visie ontwikkeld waarin natuur, recreatie en cultuur de boventoon voeren. Het Hippodroom kreeg een nieuwe invulling als recreatief en educatief centrum, met ruimte voor wandel- en fietsroutes, culturele activiteiten en een sterke verbinding met de omliggende natuurgebieden. Daarbij bleef er nadrukkelijk ook plaats voor hippische activiteiten, maar nu ingebed in een breder geheel dat veel meer doelgroepen aanspreekt. De vernieuwing van Bosvoorde laat zien dat een renbaan die haar sportieve glorie heeft verloren, niet hoeft te verdwijnen. Door het verleden te eren en tegelijk nieuwe functies toe te voegen, werd de locatie opnieuw betekenisvol. Cruciaal daarbij was bestuurlijk lef: het gewest en betrokken gemeenten erkenden dat een renbaan in oude vorm geen toekomst had, maar dat de plek zelf – met haar ligging, schaal en geschiedenis – te waardevol was om verloren te laten gaan. Door te investeren in een nieuwe bestemming werd verval omgezet in kracht.

Deze ervaring biedt waardevolle lessen voor Duindigt. Ook hier kan het verleden niet langer de enige rechtvaardiging zijn voor behoud. Alleen door de renbaan te herpositioneren in een bredere context van natuur, recreatie en maatschappelijke functies kan zij een toekomst krijgen. Het voorbeeld van Bosvoorde laat zien dat dit niet betekent dat de identiteit van de renbaan verloren gaat. Integendeel: juist door open te staan voor nieuwe invullingen wordt het verleden opnieuw betekenisvol en krijgt het een plaats in het heden. De parallel is helder: beide renbanen waren iconen, beide raakten in verval en beide vragen om een nieuw verhaal dat natuur, erfgoed en samenleving met elkaar verbindt. Het verschil is dat Bosvoorde die stap al heeft gezet en Duindigt nog aan de vooravond staat van dezelfde keuze. De les die hieruit te trekken is dat behoud zonder

vernieuwing leidt tot onvermijdelijke teloorgang, maar dat een doordachte herbestemming de sleutel kan zijn tot nieuw leven en maatschappelijke waarde. Voor Duindigt ligt hier een kans om niet alleen een historische renbaan te redden, maar om in samenhang met het overgangsgebied Den Haag–Wassenaar–Meijendel een icoon van balans, ontmoeting en toekomstgerichtheid te scheppen. Net als in Bosvoorde kan een breed gedragen visie, gedragen door bestuurders, maatschappelijke organisaties en de omgeving, het verschil maken tussen een vergeten verleden en een veelbelovende toekomst.

Hippodroom van Bosvoorde krijgt metamorfose

4. Haalbaar toekomstbeeld Duindigt

De opgave is tweeledig. Enerzijds moet worden voorkomen dat het gebied verder versnipperd en verstedelijkt raakt door ruimtelijke claims die niet passen bij de kernkwaliteiten van dit tussengebied. Anderzijds moet er actief worden geïnvesteerd in een toekomstbestendige inrichting die recreatie opvangt, natuur beschermt en erfgoed een nieuwe betekenis geeft in combinatie met toekomstperspectief voor de Renbaan Duindigt in een nieuwe vorm, geïnspireerd op het succes van het Belgische Bosvoorde. Alleen dan kan de overgangszone zijn rol als buffer, verbinding en icoon daadwerkelijk vervullen binnen de randvoorwaarden die de gemeente Wassenaar voor dit gebied heeft vastgelegd. Deze ontwikkeling moet altijd in balans zijn met de leefomgevingskwaliteit van de omwonenden

4.1 De sleutelpositie van Duindigt

Renbaan Duindigt neemt een unieke positie in binnen de overgangszone tussen Den Haag, Wassenaar en Meijndel. Geen enkele andere plek in de regio beschikt over een vergelijkbare combinatie van omvang, ligging, historische betekenis en ontwikkelpotentie. Juist daardoor kan Duindigt uitgroeien tot de ontbrekende schakel in de verbinding tussen stad en natuur, en kan zij een centrale rol vervullen in het realiseren van de beleidsdoelen die in de afgelopen jaren zijn vastgelegd. Wat Duindigt onderscheidt, is allereerst haar schaal. De locatie is groot genoeg om meerdere functies te dragen, zonder dat deze elkaar verdringen. Er is ruimte om erfgoed te herstellen, natuur in te passen, recreatie te faciliteren en tegelijkertijd een nieuwe invulling te geven aan de hippische traditie die het gebied zo lang heeft gekenmerkt. In tegenstelling tot de vaak versnipperde landgoederen biedt Duindigt de kans voor een grootschalige en samenhangende ontwikkeling.

Daarnaast is de ligging uniek. Duindigt vormt letterlijk de poort tussen de stad en de duinen. Aan de ene kant ligt Den Haag met haar internationale ambities, haar druk op de woningmarkt en haar groeiende bevolking. Aan de andere kant liggen Meijndel en Berkheide, Natura 2000-gebieden van uitzonderlijke ecologische waarde. Daartussenin bevindt zich een historisch icoon dat nu grotendeels ongebruikt is. Dit maakt Duindigt tot een plek waar de spanning tussen stad en natuur voelbaar en zichtbaar is – en waar die spanning kan worden omgezet in verbinding. Minstens zo belangrijk is de planologische betekenis van Duindigt. De locatie maakt deel uit van de natuurlijke groene buffer tussen de stedelijke uitlopers van Den Haag en de woonkernen van Wassenaar. Waar Den Haag ooit werd omgeven door een gesloten “groen hoefijzer”, is dit in de afgelopen decennia op meerdere plaatsen doorbroken door vergaande verstedelijking. Juist daarom is de overgangszone rond Duindigt van onschatbare waarde. Het is een van de laatste plekken waar de groene buffer nog functioneert en waar de scheiding tussen stad en open landschap behouden is gebleven. Het beschermen en versterken van deze buffer is niet alleen

ecologisch en landschappelijk belangrijk, maar ook essentieel voor de leefomgevingskwaliteit van bewoners en de identiteit van de regio.

De historische betekenis versterkt die rol. Duindigt is niet zomaar een locatie: het is cultureel erfgoed, het was een renbaan met een lange traditie in de paardensport, een plek die generaties lang betekenis had in sport en samenleving. Deze gelaagdheid geeft Duindigt een verhaal dat breder reikt dan de regio alleen. Waar elders in Nederland renbanen zijn verdwenen, kan Duindigt transformeren tot hét voorbeeld van hoe erfgoed nieuw leven krijgt in samenhang met natuur en leefomgeving.

Bovendien sluit de transformatie van Duindigt naadloos aan bij de regionale beleidsopgaven. De noodzaak om bezoekersdruk te spreiden en alternatieve recreatieruimte te creëren, kan hier concreet gestalte krijgen. De ambitie om de landgoederenzone te versterken, krijgt hier een icoon dat de samenhang zichtbaar maakt. En de wens om de leefomgeving van Den Haag en Wassenaar toekomstbestendig te ontwikkelen, kan hier worden vertaald in een tastbaar project dat natuur, erfgoed en samenleving verbindt. Duindigt kan zo uitgroeien tot meer dan een herstelde renbaan. Het kan de spil worden van een nieuwe recreatieve structuur, de motor achter een betere balans tussen stad en natuur, en een uithangbord voor een regio die durft te investeren in kwaliteit van leven. Deze sleutelpositie is niet alleen geografisch of historisch bepaald, maar ook planologisch en maatschappelijk: alleen Duindigt heeft de potentie om uiteenlopende belangen te verbinden en een breed gedragen icoonproject te worden.

De vraag is dan ook niet óf Duindigt belangrijk is, maar hoe deze unieke positie wordt benut. Zonder visie en samenwerking zal de renbaan verder afglijden en ruimte bieden aan versnipperde initiatieven die de samenhang ondermijnen. Met visie en durf kan Duindigt echter uitgroeien tot het kloppend hart van de overgangszone Den Haag–Wassenaar–Meijendel: een plek waar stad en natuur elkaar ontmoeten en versterken.

4.2 Toekomstbeeld

Het toekomstbeeld voor Duindigt is er een van vernieuwing, waarbij de kracht van erfgoed wordt verbonden met de opgaven van vandaag. De locatie blijft herkenbaar als renbaan, maar ontwikkelt zich tot veel meer dan dat: een groene toegangspoort naar de overgangszone Den Haag–Wassenaar–Meijendel, een centrum van ontmoeting en ontspanning, en een symbool van balans tussen stad en natuur. In dit toekomstbeeld vormt het aangepaste renbaancircuit de ruggengraat. De baan wordt in omvang en gebruik afgestemd op een eigentijds programma, zodat kleinschalige koersdagen mogelijk blijven, maar de ruimte daarnaast ook multifunctioneel inzetbaar wordt. Het circuit kan worden benut voor kleinschalige hippische evenementen en activiteiten, zoals koersdagen, polowedstrijden en opleidingsactiviteiten, zoals manegeonderwijs, ponyclubs en therapeutisch paardrijden. Alle activiteiten sluiten zo aan bij de oorspronkelijke functie van Duindigt. Zo blijft de

hippische traditie van Duindigt levend, maar in een vorm die past bij de huidige tijd en een breder publiek aanspreekt. Naast de sportieve functies krijgt Duindigt een uitgesproken rol als recreatief knooppunt. De locatie wordt het startpunt en verbinding van een waaier aan wandel- en fietsroutes, die bezoekers leiden naar Meijndel, de landgoederenzone en het Haagse Bos. Bewegwijzering, thematische routes en aantrekkelijke rustpunten zorgen voor een hoogwaardige beleving. Waar in Meijndel zonder de ontwikkeling van alternatieven de druk verder zal toenemen, kan Duindigt bezoekers opvangen, informeren en spreiden. Daarmee ontlast de locatie de kwetsbare natuur en verhoogt zij tegelijk de kwaliteit van recreatie in de regio.

De bebouwing wordt sterk teruggebracht en vereenvoudigd. Het aantal gebouwen neemt af, waardoor ruimte vrijkomt voor groen en openheid. De historische en monumentale panden, waaronder de iconische Clingendaeltribune, worden zorgvuldig gerestaureerd en gemoderniseerd. Zij krijgen een nieuwe bestemming als moderne en veilige publieksvoorzieningen die passen bij de hernieuwde functie van de renbaan: kleinschalige horeca, publieksruimtes en multifunctionele zalen die historie en actualiteit verbinden. Daarnaast wordt een deel van het stallencomplex vernieuwd en aangepast, zodat het geschikt is voor de nieuwe hippische functies zoals opleidingsactiviteiten, ponyclubs, shows en therapeutisch paardrijden. Op die manier blijft de paardenhouderij functioneel aanwezig, maar in een schaal en vorm die past bij de toekomst van de locatie.

Ook natuurontwikkeling krijgt een prominente plek. Door slimme inrichting kan de renbaan vergroend worden en kunnen ecologische verbindingen worden versterkt. Het aangepaste circuit vormt daarbij geen barrière, maar juist een structuur waarbinnen recreatie en natuur elkaar aanvullen. De groene buffer tussen Den Haag en Wassenaar wordt niet alleen behouden, maar kwalitatief verbeterd. Waterpartijen, beplanting en natuurvriendelijke zones dragen bij aan biodiversiteit en klimaatadaptatie. De locatie wordt zo een plek waar natuur en mens elkaar niet verdringen, maar aanvullen.

Een belangrijke voorwaarde voor dit toekomstbeeld is een zorgvuldige oplossing van de verkeerscirculatie en parkeervoorzieningen. Om overlast op de kleinschalige wegstructuur in deze zone te voorkomen, kan overwogen worden om de ontsluiting te concentreren vanaf de Landscheidingsweg aan de kop van Duindigt. Een kleinschalige ventweg langs de locatie kan bezoekers rechtstreeks naar het parkeerterrein leiden, zodat een toenemende verkeerscirculatie op de kleinschalige wegstructuur wordt vermeden. Dit biedt bovendien kansen om de kop van Duindigt te benutten als centrale parkeerlocatie, in combinatie met een groene inrichting. Vanuit dit punt kunnen wandel- en fietsroutes naadloos aansluiten op Museum Voorlinde en het naastgelegen sportcomplex. Door het slim uitruilen van groen en infrastructuur kan de kop van Duindigt zo niet alleen een functionele entree, maar ook een verbindend element worden in de bredere recreatieve structuur. Verdere uitwerking van deze gedachte vraagt om zorgvuldige afstemming met bewoners en verkeersdeskundigen.

Tegelijkertijd zal wandelen en fietsen maximaal worden gestimuleerd en het totale gebied aantrekkelijk gemaakt moeten worden. Goede verbindingen naar de stad en omliggende woonkernen zorgen ervoor dat bezoekers de auto kunnen laten staan en hun recreatie al vanaf huis kunnen beginnen. Daarmee wordt Duindigt niet alleen een bestemming, maar ook een onderdeel van een duurzame recreatieve keten waarin bewegen, natuurbeleving en bereikbaarheid hand in hand gaan. Dit biedt de mogelijkheid om deze recreatieve structuur naadloos aan te laten sluiten op Museum Voorlinde en het naastgelegen sportcomplex. Daarbij kan de Buurtweg nadrukkelijk worden ontlast van (zwaar)verkeer richting de camping.

De ervaring in België met het Hippodroom van Bosvoorde toont aan dat dit toekomstbeeld geen luchtfietserij is. Ook daar raakte de renbaan decennialang in verval, tot er werd gekozen voor een nieuwe koers waarbij natuur, recreatie en erfgoed hand in hand gingen. Door het circuit aan te passen en de gebouwen te herbestemmen, kreeg Bosvoorde een nieuwe betekenis als poort naar de Brusselse Zoniënwoud. Wat daar is gelukt, kan ook in Wassenaar en Den Haag realiteit worden. De les is dat behoud alleen niet genoeg is; vernieuwing en verbreding zijn de sleutel. Duindigt kan zo, net als Bosvoorde, uitgroeien tot een icoon dat erfgoed eert én toekomst schept.

4.3 Verbetering van de recreatieve structuur

De herontwikkeling van Duindigt biedt een unieke kans om de recreatieve structuur in de overgangszone Den Haag–Wassenaar te versterken. Waar Meijendel te maken heeft met een hoge bezoekersdruk, kan Duindigt uitgroeien tot een nieuwe toegangspoort die recreanten opvangt, informeert en geleidt. Daarmee wordt niet alleen de natuur beschermd, maar ook de recreatieve beleving verbeterd. De locatie vormt straks een knooppunt in een fijnmazig netwerk van wandel- en fietsroutes. Vanuit Duindigt kunnen bezoekers eenvoudig doorstromen naar Meijendel, de historische landgoederenzone, het Haagse Bos en Landgoed Clingendael. En omgekeerd kunnen wandelaars en fietsers vanuit deze gebieden op natuurlijke wijze naar Duindigt worden geleid. Zo ontstaat een wederkerige structuur, waarin Duindigt niet alleen een startpunt, maar ook een bestemming en ontmoetingsplek wordt. Bewegwijzing en thematische routes – bijvoorbeeld gericht op natuur, erfgoed of cultuur – maken dit netwerk overzichtelijk en aantrekkelijk.

Een belangrijk uitgangspunt is dat wandelen en fietsen maximaal worden gestimuleerd. Door goede verbindingen te maken naar de stad en omliggende woonkernen, krijgen bewoners en bezoekers de kans hun recreatie al vanaf huis te beginnen. Dit sluit aan bij het streven naar duurzame mobiliteit: wie lopend of per fiets naar Duindigt komt, draagt bij aan minder autoverkeer en een schonere, gezondere leefomgeving. Om de bereikbaarheid met de auto in goede banen te leiden, is een zorgvuldige verkeersstructuur noodzakelijk. Daarbij is het cruciaal dat de kleinschalige wegstructuur in de zone niet wordt overbelast. Een realistische optie is om de ontsluiting te concentreren vanaf de Landscheidingsweg aan de kop van Duindigt. Via een kleinschalige ventweg kunnen bezoekers direct naar het parkeerterrein worden geleid, zodat een toenemende verkeerscirculatie op de kleinschalige wegen wordt vermeden. Dit voorkomt druk op de woonomgeving en creëert rust in het gebied zelf.

Het benutten van de kop van Duindigt als centrale parkeerlocatie biedt bovendien kansen voor samenhang. Door groen en infrastructuur slim uit te ruilen kan dit gebied niet alleen functioneel, maar ook landschappelijk aantrekkelijk worden ingericht. Vanuit dit punt kunnen wandel- en fietsroutes naadloos aansluiten op Museum Voorlinde en het naastgelegen sportcomplex. Zo ontstaat een recreatief cluster waarin sport, cultuur en natuurbeleving elkaar versterken.

Daarbij kan Duindigt ook een duidelijke educatieve rol krijgen. In samenwerking met partijen als Dunea, IVN Natuureducatie en het Zuid-Hollands Landschap kan de locatie worden ingericht als een plek waar bezoekers informatie en inspiratie vinden over natuur, landschap en erfgoed. Duindigt kan fungeren als ontvangstpunt waar mensen kennismaken met de waarden van

Meijendel, de landgoederenzone en de historie van de renbaan, voordat zij hun weg vervolgen. Dit vergroot niet alleen de beleving, maar draagt ook bij aan bewustwording en zorgvuldiger gebruik van het landschap.

Naast natuur- en erfgoededucatie kan Duindigt ook een culturele rol vervullen. In de directe omgeving bevinden zich drie musea van nationale betekenis: Museum Voorlinden, het Louwman Museum en het toekomstige museum van Duindigt zelf, waarvan de collectie al aanwezig is maar nog niet ontsloten. Door deze culturele ankers te verbinden met de recreatieve structuur ontstaat een samenhangend cluster van natuur, cultuur en recreatie dat de aantrekkingskracht van de regio verder versterkt.

Duindigt wordt daarmee een spil in een regionale recreatieve structuur die stad en natuur in drie richtingen verbindt. Bezoekers die vanuit de stad of het Haagse Bos en Landgoed Clingendael de overgangszone intrekken, vinden in Duindigt een natuurlijke halteplaats. En bezoekers die vanuit Duindigt hun weg vervolgen naar Meijendel of de landgoederenzone, worden begeleid langs routes die rust en samenhang uitstralen. Maar ook richting de Waalsdorpervlakte, die niet alleen landschappelijk maar ook historische betekenis heeft als herinneringsroute van de 'voedseldroppingen naar de Bourdonklok'. Zo draagt de locatie bij aan de spreiding van bezoekersstromen, de bescherming van kwetsbare natuur en de verhoging van de leefomgevingskwaliteit in de regio.

4.4 Voorkomen van massale recreatie

Het succes van deze ontwikkeling valt of staat met het voorkomen van massaliteit. Duindigt moet geen pretpark of festivalterrein worden, maar een groene poort waar recreatie met kwaliteit wordt gefaciliteerd. Dat vraagt om duidelijke regie. De programmering blijft kleinschalig, de inrichting respecteert het open landschap en er worden afspraken gemaakt over gebruik en intensiteit. Met bezoekersmanagement, digitale informatievoorziening en monitoring kan worden gestuurd op spreiding en balans. Daarmee blijft Duindigt een plek van rust en kwaliteit, die juist bijdraagt aan de ontlasting van de natuur. Zoals in de Pan van Persijn, Haagse Bos en de bufferzone bij Meijendel.

4.5 Maatschappelijke en economische waarde

De herontwikkeling van Duindigt is niet alleen een ruimtelijke opgave, maar ook een investering in de samenleving. De maatschappelijke waarde ligt in natuur, erfgoed, gezondheid en leefomgeving; de economische waarde in recreatie, toerisme en werkgelegenheid. Maar deze transitie kan alleen slagen wanneer een duurzame exploitatie ontstaat en er voldoende middelen worden gevonden om de noodzakelijke investeringen te doen.

Het voorbeeld van het Hippodroom van Bosvoorde in Brussel laat zien dat dit mogelijk is. Daar koos het Brussels Gewest voor een combinatie van publieke investeringen en private exploitatie. Met steun van Europese middelen (ERDF) werden de noodzakelijke restauraties en infrastructuurwerken betaald. Vervolgens werd de exploitatie via een concessie ondergebracht bij een private partner, die inkomsten genereert uit kleinschalige horeca, evenementen, educatie en recreatieve activiteiten zoals golf en wandelprogramma's. Cruciaal in dit model is dat de zware investeringen publiek zijn gedragen, terwijl de dagelijkse bedrijfsvoering door diversificatie van inkomsten financieel haalbaar werd gemaakt.

Belangrijk is dat woningbouw in Bosvoorde uitdrukkelijk géén rol speelde bij het financieren van de herontwikkeling. De planologische kaders van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest sloten dit expliciet uit om de open en groene functie van de renbaan te behouden. Daarmee werd voorkomen dat korte termijn opbrengsten de lange termijnwaarde van het gebied zouden ondermijnen. Het succes van Bosvoorde toont aan dat een exploitabele bedrijfsvoering zonder woningbouw mogelijk is, mits er een helder en gedragen ontwikkelmodel wordt gekozen.

Daarbij sluit de ontwikkeling van Duindigt aan bij bredere ecologische versterkingen in de regio, zoals de recent ingerichte groenzone bij Isabellaland in Den Haag. Deze uitbreiding van de ecologische structuur vergroot de samenhang en maakt de kans op duurzame natuurverbindingen en biodiversiteitswinst groter en draagt zo bij aan de bredere regionale ecologische structuur in Haaglanden. Voor Duindigt betekent dit dat publieke middelen nodig zijn voor de restauratie van de Clingendaeltribune, de basisinfrastructuur en natuurontwikkeling, terwijl de exploitatie zich kan richten op een brede mix van hippische activiteiten, evenementen, educatie en kleinschalige horeca. De ervaring in België laat zien dat dit werkt: de exploitatie is stabiel, de publieke doelen zijn geborgd en de renbaan heeft een nieuwe maatschappelijke betekenis gekregen.

Het contrast met de huidige discussie rond Duindigt is scherp. Waar plannen voor woningbouw als oplossing worden gepresenteerd, leert de Belgische ervaring dat er alternatieven zijn die zowel de financiële continuïteit als de maatschappelijke waarde versterken. Voor Duindigt ligt hier de kans om niet te kiezen voor versnippering en bebouwing, maar voor een toekomst waarin erfgoed, natuur en recreatie duurzaam worden verbonden. Er zal een mix van publieke en private middelen moeten worden gevonden.

4.6 Financieringsmix

De herontwikkeling van het tussengebied inclusief Renbaan Duindigt vraagt om substantiële investeringen in erfgoed, infrastructuur, natuur en recreatie. Dit kan alleen slagen met een solide financieringsstructuur waarin publieke middelen, Europese en nationale fondsen en private investeringen elkaar versterken.

Publieke middelen

Provincie Zuid-Holland en de gemeenten Den Haag en Wassenaar hebben direct belang bij het versterken van de overgangszone en het beschermen van Natura 2000-gebied Meijendel. De eerste en noodzakelijke stappen zijn het kopen van het gebied, amoveren van vervallen opstallen, het saneren van asbest en zo nodig bodemsanering. Daarna volgt de aanleg van de basisinfrastructuur, zoals ontsluiting, paden en groenstructuren. Deze publieke investeringen leggen het fundament waarop verdere ontwikkeling en exploitatie mogelijk wordt.

Europese middelen

Waar het gaat om een mix van erfgoedbehoud, natuur, duurzame gebiedsontwikkeling, recreatie en mogelijk innovatieve combinaties met sport en economie, zijn er verschillende Europese fondsen die in potentie kunnen bijdragen. Hier een overzicht van de meest relevante:

Overzicht Europese fondsen die relevant kunnen zijn voor Duindigt:

- European Regional Development Fund (EFRO)/ Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling
Doel: Innovatie, duurzame economische ontwikkeling, klimaatadaptatie en toerisme.
Kansrijk voor Duindigt: Projecten waarin behoud van erfgoed wordt gekoppeld aan nieuwe economische dragers (bijv. circulaire horeca, innovatief toerisme, duurzame mobiliteit).
NL-concretisering: EFRO-middelen worden in Nederland via de provincies en de vier landsdelen (o.a. Zuid-Holland en gemeente Den Haag onder programma Kansen voor West) uitgezet.
- LIFE-programma (2021–2027)
Doel: Bescherming natuur, biodiversiteit en klimaatadaptatie.
Kansrijk voor Duindigt: Herstel van de ecologische corridor, vergroening van het terrein, klimaatbestendig maken van het gebied. LIFE financiert vaak 60% van de projectkosten.
- Horizon Europe
Doel: Innovatie en onderzoek op thema's als klimaat, cultuur, inclusieve samenleving en gezondheid.
Kansrijk voor Duindigt: Alleen relevant als er een onderzoeks- of pilotcomponent aan het project wordt verbonden, bijvoorbeeld rond duurzame exploitatie van erfgoedlocaties of innovatieve vormen van multifunctioneel gebruik.

- Creative Europe
Doel: Cultureel erfgoed, creatieve sector, Europese samenwerking in cultuur.
Kansrijk voor Duindigt: Restauratie en herbestemming van de tribune en andere gebouwen in combinatie met culturele programmering of internationale uitwisseling in de paardensport.
- Interreg North Sea Region/ North-West Europe
Doel: Grensoverschrijdende samenwerking rond klimaat, natuur, duurzame steden, cultureel erfgoed.
Kansrijk voor Duindigt: Als Duindigt in een internationaal netwerk wordt ingebracht, bijvoorbeeld rond hippisch erfgoed, duurzame recreatie of stedelijke vergroening en natuurlijke en recreatieve ontwikkeling van grootstedelijk tussengebieden
- Urban Innovative Actions/ European Urban Initiative (EUI)
Doel: Innovatieve stedelijke ontwikkeling en duurzame gebiedstransformatie.
Kansrijk voor Duindigt: Als er een innovatieve stedelijke pilot wordt gemaakt waarin sport, cultuur, natuur en wonen op een vernieuwende manier worden gecombineerd.

Voor Duindigt zijn vooral EFRO/Kansen voor West, LIFE, Creative Europe, en eventueel EUI en Interreg het meest kansrijk. EFRO kan de economische component dragen, LIFE de ecologische verbinding en Creative Europe de erfgoed- en cultuurkant. Een slimme combinatie van fondsen kan dus bijdragen aan de financiering van zowel behoud, transformatie als nieuwe functies.

Europese programma's bieden belangrijke kansen voor financiering. Via Kansen voor West III (EFRO) kunnen middelen worden verkregen voor erfgoedherstel, recreatieve infrastructuur en duurzame mobiliteit. Ook programma's als LIFE en Interreg ondersteunen natuurontwikkeling en klimaatadaptatie. Daarnaast kan het NOVEX-programma bijdragen, omdat dit gericht is op vitaliteit van het totale gebied en de gebiedsopgaven waarin natuur, klimaat en leefomgevingskwaliteit samenkomen.

Subsidieregelingen en fondsen

Ook bieden landelijke en provinciale subsidieregelingen voor integrale gebiedsontwikkeling, zoals de SIG-regeling, bieden mogelijkheden. Daarnaast bestaan er ook specifieke provinciale subsidies. Voor erfgoed, recreatie en natuurherstel zijn hiervoor goede mogelijkheden.

Bijdragen door betrokken partners

Verder zou een beroep gedaan kunnen worden op Dunea en Staatsbosbeheer voor een bijdrage in de benodigde investeringen zoals bedoeld in het ontwikkelplan. Beide organisaties hebben belang bij de ontwikkeling van Duindigt, omdat het project bijdraagt aan het verminderen van recreatiedruk op het Natura 2000-gebied Meijendel, dat ook drinkwaterwinningsgebied is. Ook grote investeringsfondsen van banken, verzekeraars en pensioenfondsen kunnen worden geïnteresseerd om aan de voorgestelde ontwikkeling een eenmalige bijdrage te leveren voor de totale ontwikkeling of voor specifieke onderdelen van de gebiedsontwikkeling. Dit geldt ook voor particuliere (vermogens)fondsen.

Private investeringen

Naast publieke bijdragen en middelen van derden zijn ook private investeringen nodig, met name in de nieuwe opzet van de Renbaan Duindigt. Het gaat om investeringen in de hippische voorzieningen, waaronder de vernieuwing van een deel van het stallencomplex en de aanpassing van het renbaancircuit. Ook de exploitatie en inrichting van de kleinschalige horeca en evenementenvoorzieningen vragen inzet van private partijen. Deze investeringen brengen ondernemerschap en diversiteit in het aanbod, mits zij passen binnen de doelstellingen van natuur, erfgoed en recreatie en de totale gebiedsontwikkeling. Hierbij kan ook nagedacht worden over de grondpositie bij dit soort initiatieven. Huur, (erf)pacht en verkoop zijn daarbij afwegingen die gemaakt moeten worden.

Kleine fondsen

Maatschappelijke fondsen zoals het Cultuurfonds, het VSB-fonds en Fonds 1818 in deze regio kunnen voor specifieke onderdelen in de vorm van cofinanciering extra steun geven, vooral voor erfgoed, educatie en leefomgeving zijn hiervoor mogelijkheden.

Conclusie

De oplossing om tot een sluitende financiering te komen zal altijd bestaan uit een mix van bronnen. De in dit hoofdstuk genoemde mogelijkheden zijn niet uitputtend, maar geven een realistisch beeld waar middelen gevonden kunnen worden. Voorwaarde is wel dat er een goed onderbouwd plan ligt en dat een juridische entiteit als aanvrager optreedt om deze financieringsstromen te bundelen en te verantwoorden. Alleen zo kan de basis worden gelegd voor een duurzame uitvoering van de herontwikkeling van Duindigt en de weg ook vrijgemaakt worden voor een gezonde en sluitende exploitatie van de Renbaan Duindigt in zijn nieuwe vorm.

4.7 Governance en uitvoering

De herontwikkeling van Duindigt kan alleen slagen wanneer de governance stevig en transparant is ingericht. Het project overstijgt de schaal van één eigenaar of één gemeente en vraagt om samenwerking tussen meerdere partijen die ieder een eigen belang en verantwoordelijkheid hebben. Heldere afspraken over rollen, verantwoordelijkheden en financiële bijdragen zijn noodzakelijk om tot een gedragen en uitvoerbare aanpak te komen. Dit kan het best in de vorm van een publiek-private samenwerking of een consortium.

De gemeenten Den Haag en Wassenaar hebben hierin een dubbele rol: zij vertegenwoordigen zowel de lokale samenleving als de belangen van hun inwoners bij recreatie, leefomgeving en erfgoed. Daarbij geldt dat de gemeente Wassenaar als gebiedsautoriteit een centrale verantwoordelijkheid draagt voor de regie en de afstemming op haar grondgebied. De provincie Zuid-Holland is systeemverantwoordelijk voor de ruimtelijke kwaliteit en biodiversiteit en heeft daarmee een sturende rol bij de inzet van middelen. Dunea en Staatsbosbeheer zijn verantwoordelijk voor het beheer van Natura 2000-gebied Meijendel en voor de bescherming van

de drinkwaterwinning; zij hebben er groot belang bij dat Duindigt recreatiedruk kan opvangen en geleiden.

Daarnaast kunnen maatschappelijke organisaties zoals de Natuur en Milieufederatie Zuid-Holland een belangrijke rol spelen in dit proces. Private partijen zijn nodig om investeringen te doen in hippische voorzieningen en horeca, en brengen daarbij ondernemerschap en exploitatiekracht in. Ook het bestuur van Renbaan Duindigt moet nadrukkelijk een rol krijgen. Als eigenaar en exploitant van de locatie is het bestuur onmisbaar in de ontwikkeling en uitvoering. Hun betrokkenheid in het op te zetten samenwerkingsverband is noodzakelijk om de transitie in goede banen te leiden en om historische kennis en bestaande infrastructuur te verbinden met de toekomstige koers. Ook partijen van wie nog verplichtingen rusten op de gronden van Renbaan Duindigt en de directe omgeving zullen hierbij betrokken moeten worden.

Om aanvragen bij fondsen, overheden en Europa mogelijk te maken is een juridische entiteit nodig die als formele aanvrager en uitvoerder kan optreden. Dit kan de vorm aannemen van een stichting of gebiedsorganisatie waarin de belangrijkste publieke en private partners vertegenwoordigd zijn, inclusief het bestuur van Renbaan Duindigt. Op die manier wordt gewaarborgd dat middelen niet versnipperd raken, maar gebundeld worden ingezet voor de gezamenlijke doelen. Het kan ook via een gemeente lopen. De gemeente Den Haag heeft hiervoor medewerkers met specialistische kennis in dienst die veel ervaring hebben met dit soort trajecten.

De uitvoering zal gefaseerd verlopen: van planvorming en sanering naar aanleg van infrastructuur, restauratie van erfgoed en inrichting van voorzieningen. Een projectorganisatie moet deze fasering coördineren, zodat publieke en private middelen elkaar aanvullen en de samenhang in de uitvoering behouden blijft. Transparantie en verantwoording zijn hierbij essentieel. Resultaten moeten meetbaar en inzichtelijk zijn, niet alleen in financiële termen, maar ook in maatschappelijke waarde: verbeterde natuurkwaliteit, versterkte recreatieve structuur, veilig erfgoed en een duurzame exploitatie. Door afspraken over monitoring en rapportage in de governance te verankeren, kan het project rekenen op vertrouwen van financiers, overheid en omgeving. Daarnaast moeten maatschappelijke organisaties zoals natuur- en sportkoepels samen optrekken. Alleen door een gezamenlijke aanpak kan deze gebiedsontwikkeling slagen.

5. Participatie en omgeving

De herontwikkeling van Duindigt kan alleen slagen als deze breed wordt gedragen door de omgeving. Duindigt ligt in een overgangszone waar veel belangen samenkomen: natuur, erfgoed, recreatie, sport en wonen. Juist daarom is participatie van bewoners, maatschappelijke organisaties en gebruikers onmisbaar. Het gaat niet alleen om draagvlak, maar ook om de kennis, ideeën en betrokkenheid die uit de omgeving zelf komen.

De afgelopen jaren is duidelijk geworden dat er veel zorgen leven over de toekomst van Duindigt, maar ook een breed gedeeld verlangen naar behoud en vernieuwing. Deze energie kan worden omgezet in constructieve samenwerking. De uitnodiging aan omwonenden, verenigingen, ondernemers en maatschappelijke organisaties om mee te denken over de koers is essentieel. Daarmee wordt participatie niet beperkt tot een formele inspraakprocedure, maar ingebed in het proces van verkenning, planvorming en uitvoering.

Belangrijke partners in dit proces zijn de natuur- en erfgoedorganisaties, die met hun expertise bijdragen aan het behoud van landschappelijke kwaliteit en biodiversiteit. Ook organisaties als IVN Natuureducatie en het Zuid-Hollands Landschap spelen een rol bij de ontwikkeling van educatieve programma's en het betrekken van jongeren en scholen. Sport- en hippische verenigingen dragen bij met hun kennis van gebruik en exploitatie.

Participatie richt zich daarnaast op de dagelijkse gebruikers van het gebied: wandelaars, fietsers en recreanten. Voor hen moet Duindigt een herkenbare plek worden in de groene structuur tussen stad en duinen, waar natuurbeleving, ontspanning en sport op een evenwichtige manier samenkomen. Door hen actief te betrekken, bijvoorbeeld via klankbordgroepen, thematische bijeenkomsten of digitale platforms, kan de ontwikkeling beter aansluiten bij de wensen en behoeften van de omgeving.

De kracht van dit participatieve proces ligt in de verbinding. Het creëert vertrouwen, vergroot de kwaliteit van de plannen en zorgt dat de uiteindelijke uitvoering gedragen wordt door een breed maatschappelijk fundament. De herontwikkeling van Renbaan Duindigt staat symbool voor een bredere opgave: het versterken van de overgangszone tussen stad en duinen, het beschermen van Natura 2000-gebied Meijndel en het herstellen van een unieke plek met grote historische en culturele waarde. Wat jarenlang in verval raakte, kan door samenwerking en visie opnieuw betekenis krijgen voor Wassenaar, Den Haag, de hele regio en zelfs verder.

6. Conclusie en hoe verder

In dit ontwikkelplan is geschetst hoe een toekomstbestendig Duindigt eruit kan zien: een plek waar erfgoed en natuur elkaar versterken, waar recreatie wordt gespreid en in balans gebracht, en waar de hippische traditie een eigentijdse invulling krijgt. De urgentie om nu te handelen wordt versterkt door de oprukkende stad Den Haag, die met haar groei en woningbouwopgaven steeds meer druk legt op de groene buffers rond de stad. De Central Innovation District-plannen en andere grote stedelijke ontwikkelingen benadrukken de noodzaak voor Den Haag om actief te investeren in de overgangszone. Alleen zo kan de balans tussen stedelijke groei en bescherming van natuur en erfgoed behouden blijven.

Door publieke middelen, Europese en nationale fondsen en private investeringen te bundelen, kan een solide basis worden gelegd voor restauratie, herinrichting en duurzame toekomstbestendige exploitatie. Belangrijk daarbij is dat de governance stevig wordt ingericht. Gemeente Wassenaar als gebiedsautoriteit, samen met Den Haag, de provincie, Dunea, Staatsbosbeheer, maatschappelijke organisaties en het bestuur van Duindigt, vormen samen het fundament onder deze ontwikkeling. Alleen in nauwe samenwerking kan de transitie daadwerkelijk worden gerealiseerd.

De weg vooruit vraagt om drie stappen. Allereerst het verder uitwerken van de plannen in een uitvoeringsprogramma, inclusief prioriteiten en fasering. Vervolgens het veiligstellen van financiering, waarin de mix van publieke, private en Europese middelen concreet wordt gemaakt. Ten slotte het opzetten of inzetten van een bestaande juridische entiteit die aanvragen kan indienen en de uitvoering kan coördineren. Het gevestigde voorkeursrecht door de gemeente Wassenaar biedt hiervoor nu de mogelijkheden. Naast het initiatief van Villa Betty ontstaat zo ook een breed maatschappelijk initiatief dat een alternatieve route voor de ontwikkeling van Duindigt en de verbonden omgeving mogelijk maakt en vergaande verstedelijking tegengaat. De opgave

is groot, maar de kansen zijn nog groter. Daarmee sluit dit ontwikkelplan grotendeels aan bij de richting die de gemeente Den Haag eerder heeft verwoord in haar position paper voor de overgangszone. Dat vergroot het draagvlak bij de Haagse partners. Tegelijk is het belangrijk dat de gemeente Wassenaar nadrukkelijk haar eigen belangen helder formuleert en borgt, zodat de gezamenlijke koers niet ten koste gaat van het open en groene karakter. Hiermee kan Duindigt uitgroeien tot een icoon in de overgangszone Den Haag–Wassenaar–Meijendel: een plek die verleden en toekomst, stad en natuur, ontspanning en bescherming met elkaar verbindt.

Vanuit dit ontwikkelplan komen wij graag verder in gesprek met iedereen die hierin kansen ziet en dit alternatieve idee wil ondersteunen of zich daarvoor wil inzetten. Ook zullen wij dit ontwikkelplan delen met de Gemeenteraad en het College van Burgemeester en Wethouders van Wassenaar, Den Haag en de Provinciale Staten en het College van Gedeputeerde Staten van de provincie Zuid-Holland.

Veel van de in dit document aangehaalde inspiratie is ingegeven door de geschiedenis en ervaringen van het Hippodroom van Bosvoorde bij Brussel in België. We kunnen ons goed voorstellen dat een gezamenlijk werkbezoek aan het Hippodroom verrassend en verhelderend kan zijn en de kansen die deze ontwikkeling voor het tussengebied Wassenaar-Den Haag en de Renbaan Duindigt biedt samen met de direct betrokken overheden, ondernemers en maatschappelijke partners te bespreken. De NMZH is bereid om dit werkbezoek in overleg met de gemeente Wassenaar te organiseren.

Natuur en Milieufederatie Zuid-Holland

Laan van Nieuw Oost-Indië 131E
2593 BM Den Haag

info@milieufederatie.nl
www.milieufederatie.nl

070-3040114

NL29 TRIO 0788893629
KvK 41129491

Samen voor een mooi
en duurzaam Zuid-Holland

